

References

1. Abramova O. D. Konkurentosposobnost' Rossii v kontekste mezhdunarodnoj bezopasnosti // Mezhdunarodnaja bezopasnost' Rossii v uslovijah globalizacii. – M., 2007.
2. Bykov A. Informacionnaja sushhnost' geopolitiki // Kosmopolis. – №3 (22). – Osen' 2008. – http://www.intelros.ru/pdf/cosmopolis_03_2008/03.pdf
3. Gadzhiev K. S. Vvedenie v geopolitiku / Uchebnik. – M.: Logos, 2000. – 416 s.
4. Geopolitika: Uchebnik / Pod obshh. red. V. A. Mihajlova; Otv. red. G 35 L. O. Ternovaja, S. V. Fokin. – M.: Izd-vo RAGS, 2010. – 368 s.
5. Dergachev V. A. Geopolitika. Russkaja geopoliticheskaja jenciklopedija. 2010–2014. – <http://dergachev.ru/Russian-encyclopaedia/04/81.html>
6. Zamjatin D. 2002. Geokul'tura: obraz i ego interpretacii // Russkij Arhipelag: setevoj proekt «Russkogo Mira»: <http://www.archipelag.ru/geoculture/concept/interpretation/image>
7. Kabanov Ju. A. Informacionnoe prostranstvo kak novoe (geo) politicheskoe prostranstvo: rol' i mesto gosudarstv // Sravnitel'naja politika. – 2014. – №5 (4). – S.54–59.
8. Karlo Zhan. Geojekonomika: teoreticheskie aspekty, metody, strategija i tehnika. – <http://www.archipelag.ru/geoeconomics/osnovi/geoeconomics/theoretical-aspect/>
9. Kolosov V. A., Mironenko N. S. Geopolitika i politicheskaja geografija: Uchebnik dlja vuzov. – M.: Aspekt Press, 2001. – 479 s.
10. Komleva N. A. Osnovy geopolitiki. – Ekaterinburg, 2001. – 153 s.
11. O'Toal Dzh. Geopolitika postmoderna? Geopoliticheskie predstavlenija moderna i za ih predelami // Politicheskaja nauka. – 2009. – №1. – S.208–211.
12. Okinavskaja hartija global'nogo informacionnogo obshhestva // Razvitie informacionnogo obshhestva v Rossii. T.2: Konceptii i programmy: Sb. dokumentov i materialov. – SPb., 2001.
13. Tihonravov Ju. V. Geopolitika: Uchebnoe posobie. – M.: INFRA-M, 2000. – 269 s.
14. Fokin S. V. Jevoljucija voenno-silovogo prostranstva i bezopasnost' strany // Mnogovektornost' bezopasnosti mezhdunarodnyh otoshenij: Nauchnye doklady Instituta strategicheskikh issledovanij: Analiticheskij bjulleten'. – M., 2006. – №1. – S.30–43.
15. Cohen S. B. Geography and Politics in a Divided World. – Oxford, 1971.
16. Ratzel F. Politische Geographie [der text] / F. Ratzel. – Munch. Lpz., 1897.
17. Spiegel S. Traditional space vs. Cyberspace: the changing role of geography in current international politics // Geopolitics. – 2000. – Vol.5, №3. Wallerstein I. Geopolitics and Geoculture: Essays on the Changing World-System Cambridge: Cambridge University Press, 1991.

Mammadali F., lecturer at the Department of Political Science and Political Management, Academy of Public Administration under the President of the Republic of Azerbaijan (Azerbaijan), m.farrukhov@mail.ru

The evolution of geopolitics and the transformation of the perception of the category of space in geopolitics

The article explores the stages of the process of formation and development of geopolitics. And also gives a brief description and specific features of each stage. Particular attention is paid to the category of space, as the main category of geopolitics. Following the logic of the selected stages in the development of geopolitics, the article analyzes the transformation of the perception of the category of space. The article considers various modern approaches to understanding the category of space in modern geopolitics. On the basis of research of modern approaches of perception of a category of space, political, geo-economic, military-force space, information and geocultural spaces are allocated.

Keywords: space, political space, geo-economic space, military-force space, information space, geocultural space.

Мамедалі Ф., викладач кафедри «Політології та політичного управління», Академія Державного Управління при Президентові Азербайджанської Республіки (Азербайджан), m.farrukhov@mail.ru

Еволюція геополітики і трансформація сприйняття категорії простору в геополітиці

Досліджуються етапи процесу становлення та розвитку геополітики. А також дається коротка характеристика і специфічні риси кожного етапу. Особлива увага приділяється категорії простору, як основній категорії

геополітики. За логікою виділених етапів розвитку геополітики, в статті аналізується трансформація сприйняття категорії простору. У статті розглядаються різні сучасні підходи розуміння категорії простору в сучасній геополітиці.

Ключові слова: простір, політичний простір, гео економічний простір, військо-силіовий простір, інформаційний простір, геокультурний простір.

УДК 341.01

Хонін В. М.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права, Інститут міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), khonin@i.ua

МАТРИЦЯ РАНЖУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ТЕХНОГЕННИХ ВІДНОСИН. ВСТУП

Досліджено типологічно особливий пласт фундаментальних просторів станів міжнародних відносин – міжнародних техногенних відносин. Цілісність соціального організму забезпечується «технотканиною» саме тих техногеоценозів, що виникли й функціонують на території прикріплення даного соціального організму, що природно відображає встановлений у даній їм сучасності розряд їхнього спільного технологічного укладу. Параметральна характеристика міжнародних техногенних відносин може бути формативана на основі використання матриці ранжування форматів міжсоціумних техногенних обмінів за трьома координатами: тип технокінетичних процесів; ступінь еквівалентності міжсоціумних техногенних обмінів; стратифікаційний рівень країн-учасниць міжсоціумних технокінетичних процесів.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародні техногенні відносини, міжсоціумні технокінетичні процеси, техногенез, комплексні складові техногенезу, технотканина, технологічний уклад, техноценоз.

Взаємодії між відносно відокремленими частинами Людства – його окремими соціальними організаціями – пов'язані з неодмінним існуванням техно-виробничих комплексів, які утворюють у конкретно ландшафтному організованому форматі синергетично об'єднаний базис кожного історично виділеного соціуму. Зрозуміло, що реальні можливості використання ресурсів природного середовища та рівень розвитку продуктивних сил визначають не лише потенціал виживання окремих соціальних організацій у конкурентному середовищі, а й власне їхній міжнародний статус як донорів або споживачів благ, що їх виробляє антропос. Відповідно, у будь-якому хронологічному періоді життя Людства кожний соціальний організм, намагаючись оптимізувати своє становище в міжнародній спільноті, набуває в результаті особливих рис, що відрізняють його як за можливостями реалізації своїх потреб у тому чи іншому розряді міжнародних інтеракцій, так і за рівнем їхнього впливу в цілому на процеси міжнародного співробітництва.

Ці відмінності, у певній своїй історичній сталості, диктують і відповідні правила взаємодії соціумів у виділених хрономічних періодах розвитку *техносфери Людства* на планеті на ймення «Земля» та становлять значущу ситуаційну канву всієї системи ансамблів і комплексів міжнародних інтеракцій, що вибудовується. «Техносфера», – блискуче використовує метафори В. Шевченко, – це *штучна оболонка Землі, яка втілює людську працю, організовану науково-технічним розумом. Це також проекція людини.* Матеріальне виробництво, що складається з матеріально-енергетичних комплексів, – це *механічний зліпок кістково-м'язового тіла організму.* Інформаційне виробництво копіює нервову систему. Засоби масової

комунікації зв'язують органи чуттів, функції нервової системи й мозку. Отже, *техносфера і дім*, попри всі їхні відмінності, функціонально подібні. ... Загалом, *це система життєзабезпечення*, яка ізолює людину від ворожого світу, але є прозорою для корисних потоків речовини, енергії та інформації. З часом *ця капсула* продовжує замикатися. Вона все повніше ізолює людину від навколишнього світу, віддзеркалюючи її в собі» [1].

Мета статті. Виникає потреба якнайпильніше розглянути в рамках теорії міжнародних відносин основні прояви **техногенезу** – багатофакторного процесу техногенного зростання, за якого сукупні процеси еволюції продуктивних сил окремих соціальних організацій, згідно з організаційною теорією Г. Спенсера, забезпечують спадково структурні перетворення техносфери – *кістково-м'язового тіла організму Людства* і трансформаційну динаміку глобалізації всього суспільства на Землі. Саме в плані розрізняльовального зростання змін у процесах та процедурах міжсоціумного обміну *технологічними цінностями*, що забезпечують не лише виживання окремих соціальних організацій, а й загалом еволюцію всього Людства, і передбачається орієнтувати дослідження типологічно особливого *пласту фундаментальних просторів станів міжнародних відносин – міжнародних техногенних відносин*, що є по суті просторово-енергетичними змінами, які відбуваються в процесах інформаційно-енергетичного обміну, що здійснюється в межах просторів техногенної взаємодії розділеного Людства на планеті на ймення «Земля».

Від першого кроку на Землі, від *homo-erectus* до *homo-sapiens* людині розумній довелося створювати способи й засоби опосередкованого використання ресурсів та можливостей, які може надати природа¹. Не просто «праця створила людину», а праця з допомогою особливих технічних засобів, праця як розроблений та використаний людиною розумною процес *технічного освоєння природи* створила і її саму та власне Людське суспільство.

Опосередкування технологією властивостей біотичного круговороту, привласнення з допомогою техніки ресурсів неживої природи та біоти Землі для своїх потреб піднесли людину над біосферою і більше того – дали їй можливість її перебудувати. Технічне освоєння природи людиною розумною стало можливим завдяки послідовному, згідно з образним висловлюванням Н. Мамедова², «комбінуванню сил природи» та повсюд-

¹ «Пращури сучасної людини вступили в конфронтацію з біосферою близько 1,5 ... 3,0 млн. років тому, коли вперше розпалили вогнище. Людство, зростаючи чисельно та поширюючися планетою, поступово витіснило інших її мешканців, а біосферу перетворило на *техносферу*, а точніше на *біотехносферу*» [2].

² «Сутність *технічного освоєння природи* полягає в тому, що людина своєю винахідливістю протиставляє, *комбінує сили природи* і тим самим реалізує свою мету. ... Сама можливість технічного освоєння природи визначається наявністю в дійсності, окрім численних фізичних, хімічних, біологічних та інших зв'язків, особливих системних зв'язків між окремими явищами природи. Людина задля освоєння природи не може змінити її закони. Проте вона здатна змінити зв'язки між ними, створити потрібні умови для виявлення тих або інших законів. Визначення зв'язків між різними явищами природи, яка спроможна обмежити або відповідним чином скерувати дію тих чи інших законів, становить суть *технічного освоєння природи*» [3, с. 868].

ному створенню особливих матеріально-енергетичних комплексів, що перетворилися на конкретні *матеріальні виробництва*.

Співдружності людей, здійснюючи прямий техногенний вплив на природне середовище, здійснюються в процесі функціонування низки матеріальних виробництв, які поступово перетворюють природне середовище на сукупність, а згодом на комплекси й системи *господарських об'єктів*.

У разі безпосереднього контакту господарських об'єктів із природним середовищем, вони не лише перетворюють його, а й включають його суттєві частини в себе як неодмінні складові. Людство послідовно та з усе більш прискореним темпом створює особливу систему пристосування до природи – *техносферу*, поступово перетворюючи біосферу свого існування на *біотехносферу*. «У наявності *коеволуція техніки* (техносфери) та *суспільства* (антропосфери) з однією з найголовніших його структур – наукою. Розвиток суспільства сприяє техногенезу, але й техногенез, особливо після початкових його етапів, є могутнім імпульсом соціогенезу та ноогенезу» [4].

У множинних процесах природокористування індивідуальні людські суспільства не лише пристосовували природне середовище до своїх потреб, а й фактично перетворювали його, змінюючи ландшафти, створюючи нові гідрологічні та біотичні системи, вибудовуючи технологічні ланцюжки та бар'єри, в тому числі скидаючи в природні ніші відходи свого виробництва. Людство послідовно розширює *геоверсум* свого буття – освоюючи більшу частину континуальної географічної оболонки Землі, яка, будучи залученою до суспільного виробництва, і становить матеріальну основу існування людського суспільства. «*Геоверсум* – постулює В. В. Криворотько, – системний простір Землі, що включає не тільки абіотичні, біотичні та біокосні компоненти природи, а й соціально-техногенні (в тому числі й духовні) компоненти соціобіосферного суспільства, яке виникло в ході розвитку індустріального, а згодом і постіндустріального соціуму» [5].

З органічної *системи життєзабезпечення Людства* техносфера поступово перетворюється на штучну *оболонку Землі*, що має свою внутрішню структуру, прив'язану до певних *геотопій*³, які складені зі сполучених потоками речовини та енергії функціонально дрібніших природних геосистем, особливі закономірності функціонування та, очевидно, свої закони розвитку.

Еволюція техносфери набуває достатньо стійкого та динамічного характеру, непохитно трансформуючи біотехносферу буття Людства під впливом геофізичних та геохімічних процесів, пов'язаних з розвитком виробничих комплексів та, відповідно, розширенням ареалів господарських об'єктів. У процесі техногенних трансформацій ландшафтів під техногенні впливи потрапляють ґрунтовий покрив, поверхневі та підземні шари гідросфери, всі рівні біоти, повітря та озоновий шар атмосфери, літосфери та далі за ланцюговою реакцією до викликаних ними *денудацій*, змін мікроклімату і біотичного круговороту.

³ «*Геотопія* – поняття, що поєднує категорії «територія», «акваторія» та «аеротопія» [6].

Таким чином, *техногенез* – це, врешті–решт, зміна природних основ геOVERСУМУ буття Людства планети Земля під впливом сукупних геофізичних та геохімічних процесів, пов'язаних багато в чому з виробничою діяльністю людей. «*Техногенез* – за визначенням Б. І. Кудріна, – походження, виникнення, процес утворення та еволюції елементів технічної реальності й техногенного світу в цілому» [7, с. 870].

В. І. Вернадський, виділяючи в геофізичній оболонці Землі новий рівень – ноосферу, головною ознакою її формування визначив *техногенну міграцію* – техногенез, який за суттю своєю полягає в перетворенні, вилученні, концентрації, перерозподілі та в міграції у геOVERСУМІ низки хімічних елементів, мінеральних та органічних сполук. Техногенна міграція перебуває в одному ряду з природно–механічною, фізико–хімічною та біогенною міграціями, часто супроводжуючи або сприяючи їм.

Основні результати дослідження. Зрозуміло, що предметом міжсоціумної техногенної міграції є основні складові технологічних процесів. У міру зростання на кожному новому етапі техногенезу вимог до розширення та спеціалізації міжсоціумних техногенних обмінів змінюються і їхня комплексна зв'язаність одне з одним, послідовність, порядок, процедури, міри еквівалентності форм та об'ємів пересування, що надає можливість у цілому їх оцінювати як *комплексні складові техногенезу*. До них слід віднести науково–технічні знання, технологічні ідеї, ноу–хау, цілісні технології, виробничий досвід, які створюють і послідовно доповнюють у технокінетичних процесах, що зв'язують окремі країни, розширювані ряди міжсоціумного обміну технологічними інструментами й технологічними продуктами.

До *технологічних інструментів* слід віднести все те, що становить в основі своїй комплекси виробничої діяльності: знаряддя виробництва, пристосування, інструменти, технологічні прилади, технологічні лінії, джерела енергії і т.ін.; а також виробничі структури господарських об'єктів: будівлі, споруди, логістика, енергетичні, комунікаційні мережі, очисні споруди і т.ін.

У свою чергу, до *прямих технологічних продуктів* слід віднести: видобувні ресурси; виготовлювану продукцію, технологічні ідеї, ноу–хау технології і т.ін.; а до *супутніх технологічних продуктів* – відходи виробництва, невідновлювані ресурси, технологічно змінені рельєфи та екосистеми і т.ін.

У матеріальному виробництві завжди вибудовуються особливі *технологічні ланцюжки*, які починаються від пошуку потрібних для виробництва ресурсів та завершуються організацією транспортування кінцевого продукту.

Ці ланцюжки залучають до виробництва цілу низку інших продуктів інших виробництв. Виникає певна сукупність залежних одне від одного технологічних інструментів та продуктів. Цю сукупність комплексних складових технологічних процесів Б. І. Кудрін визначив як «*техноценоз*, який, на його думку, є спільнотою виробів конвенційно виділеного об'єкта; множиною елементів–виробів, що характеризується слабкими зв'язками та слабкими взаємодіями; системою техногенного походження, що розглядається як сукупність класифікованих за видами одиниць техніки, технології, матеріалу, продукції, відходів та виділена адміністративно–територіально для цілей інвестиційного

проекування, будівництва (спорудження, монтаж, наладка), забезпечення функціонування (експлуатація, ремонт), управління (менеджмент). ... Процес розвитку продуктивних сил можна представити як *послідовність техноценозів, які заміщують одне одного*. ... В існуванні кожного можна виділити фази: зародження, що відбувається в рамках попереднього; еволюційний розвиток у вигляді масштабного розповсюдження інженерних та інших рішень, які витримали відбір; консервативна фаза вичерпання та переходу до іншого техноценозу у вигляді якісної зміни, підготовленої творчою діяльністю людини» [7, с. 881].

Будь–який техноценоз має цілу низку *технокінетичних прив'язок* ресурсного, енергетичного, інструментального, технологічного, компонентно–продуктового, організаційно–управлінського, територіального, а можливо й тимчасово–сезонного типу.

«*Вихідна послідовність техноценозів, які заміщають один одного*» безпосередньо визначає основні конструкти окремих соціально–виробничих циклів життєзабезпечення відносно відокремлених соціальних організмів. Вони з одного боку пов'язані з ландшафтними можливостями території прикріплення соціальних організмів, а з другого вимагають вирішення щоразу особливих технокінетичних проблем.

Реалізовані територіальні технологічні прив'язки, пов'язані з ресурсозабезпеченням, з основними елементами виробничих циклів та й зрештою зі сферою збуту технологічного продукту або з його застосуванням створюють особливі зв'язки між технологічними інструментами й продуктами, які в результаті створюють структури *техногеоценозів*.

Цілісність окремого відносно відокремленого соціального організму забезпечується «технотканиною» саме тих техногеоценозів, що виникли й функціонують на території прикріплення даного соціального організму. При цьому, необхідна сукупність техноценозів, які забезпечують окреме існування будь–якого із соціальних організмів, залежить від територіально–ландшафтної прив'язки їх до техногеоценозів країни та в цілому створює особливу технологічно зв'язану систему сполучених виробництв, що природно відображає встановлений у даній їм сучасності розряд їхнього спільного *технологічного укладу*¹.

Кожний техногеоценоз природно прив'язаний до певної території. Завдяки окремим техногеоценозам або їх низці до цієї ж території геOVERСУМУ Землі прив'язана і певна сукупна множина людей, залучених до суспільного виробництва, яке лише в основному задовольняє насущні потреби даного народу. Сукупність комплексів техноценозів та пов'язаних з ними ансамблів техногеоценозів у межах окремого соціального організму створює особливу *технотканину*, що містить виробництва, які відповідають домінуючому технологічному укладу виробництв, та «людські сукупності», що їх обслуговують. У високо технологічно

¹ *Технологічний уклад* – поняття теорії науково–технічного прогресу, введене у вітчизняну науку економістами Д. С. Львовим та С. Ю. Глазевим – сукупність пов'язаних виробництв (взаємозв'язаних технологічних ланцюгів) з однаковим технічним рівнем, які розглядають як певну структурну підсистему економічної системи – альтернативна стосовно таких підсистем, як галузі [8].

розвинутих «індивідуальних суспільствах» така технотканина акумулюється переважно у власному соціумі, накидаючи при цьому свої «окраїнні фалди» на зв'язані їхніми техноценозами інші, розвинені країни. «Технотканина, – відзначає *Вазген Авагян* – це процеси паралелізації та синхронізації функціонування й розвитку галузей знань та вмінь, носії яких не мають жодного уявлення про мистецтво одне одного. Якщо секрет виробництва тонкого сукна у флорентійських шерстяників XV століття зберігав як зіницю ока цех Лана, що панував у місті, то секрет виробництва сучасної продукції взагалі ніхто не зберігає, бо ніхто з людей його не знає» [9].

Саме розрядність (сучасність) технологічного укладу врешті-решт визначає стан технічної реальності «індивідуального суспільства» та його місце не лише в техносфері буття Людства, а й в ансамблях та комплексах *міжсоціумних технокінетичних процесів*. Цілком зрозуміло, що саме параметри розрядів технологічних укладів, домінуючих у соціальних організаціях, визначають як потреби міжсоціумних техногенних обмінів, так і пов'язані з ними проблеми передачі комплексних складових техногенезу їх суб'єктами, які практично здійснюють міжсоціумні технокінетичні процеси.

Але проблеми технокінетики ніколи цілком не вирішуються, оскільки завжди обмежені можливості спеціалізованих, видових за своєю суттю, техногеоценозів потребують надолужування втрачених можливостей для дотримання відносної цілісності та поліуніверсальності необхідної низки техноценозів, пов'язаних із життєзабезпеченням соціального організму.

Саме ця темпорально насущна потреба окремих соціальних організмів у цілій низці комплексних складових технологічних процесів і змушує акторів міжнародних відносин і зв'язаних з ними господарюючих суб'єктів організувати техногенну міграцію між даними «індивідуальними суспільствами». Вступаючи в речово-енергетичний обмін одне з одним, вони належним чином сприяють збереженню цілісності своїх соціальних організмів.

Еволюція технологій та видові особливості *ареалів джерел техногенного впливу* в деяких техногеоценозах, прив'язаних до внутрішнього простору окремих соціальних організмів, диктують і необхідність цих обмінів, пов'язаних із браком або, навпаки, з надлишковістю комплексних складових технологічних процесів, які формують достатню цілісність техноценози. Більше того, закономірності *техногенних інверсій*¹,

¹ «Техногенна інверсія – порушення рівноважних процесів розвитку геотехнічних систем у результаті розбалансування механізмів природної саморегенерації та техногенного регулювання усталеності екосистеми. Швидкоплинність антропогенних змін, що відбуваються в природі, певним чином залежить від інтенсивності й розмірів *ареалів джерел техногенного впливу*. У реальній геотехнічній системі (напр., «промисловий об'єкт – навколишнє середовище») синергетично проявляються протилежні взаємопроникаючі процеси накопичення та втрат, виникнення та знищення, які розвиваються в часі й обумовлюють у кожний момент конкретний баланс властивостей. Техногенна інверсія в глобальному виявленні характеризує всепроникну дію техногенних деструктивних потоків, які умовно апроксимуються законами дивергенції та конвергенції, що виражають складну ієрархічну структуру енергоматеріальних перетворень, які обумовлюють деградаційні процеси в біосфері» [10, с. 870].

пов'язаних, передусім, з домінантними технологічними укладами, змушують господарюючих суб'єктів окремих соціальних організмів шукати пропозиції в міжнародному середовищі для заміщення втрат від техногенних деструктивних процесів та розбалансування техноценозів, у тому числі й для забезпечення попиту в певному видовому ряду ехнологічних продуктів.

Водночас невинна *техногенна еволюція* – основа техногенезу – вимагає появи та адаптації в соціальному організмі нових технологічних видів, пов'язаних із заміщенням технологічних ланцюжків технологічних укладів, які знову зміцнюються. Відповідно, виникає потреба будь-що забезпечити «висхідну послідовність техноценозів, які заміщують один одного». Більш того, техноценози мають не тільки свою внутрішню ієрархію та підпорядкованість, а й у міру розвитку міжсоціумних відносин виходять за межі соціальних організмів, потребуючи необхідного доповнення новими комплексними складовими, які не створюються та/або просто не існують у техногеоценозах цих країн.

Усі ці ряди міжсоціумних обмінів комплексними складовими техногенезу сприяють формуванню особливого пласта фундаментальних просторів станів міжнародних відносин – міжнародних техногенних відносин, у процесі яких і здійснюються *міжсоціумні технокінетичні процеси*. По суті обмін комплексними складовими техногенезу в темпорально визначених міжсоціумних технокінетичних процесах становить базис міжнародних техногенних відносин, а з ними й усієї системи міжнародних відносин. Розпочинаючися з транскордонного співробітництва й доходячи до глобальних меж життєствердження Людства, міжнародні техногенні відносини сприяють техногенній еволюції і перетворенню його *біотехносфери* перебування.

Розглядаючи техногенез як одну із значущих складових у геологічній еволюції Землі, *В. І. Вернадський* припускав, що техніка виступить як геологічна сила, що перетворює геосферу Землі за об'єктивними законами, спільними для всього космічного простору. При цьому Людство, вважаючи, є лише агентом у геологічній еволюції Землі на стадії техногенезу. «Все, що доступне вдосконаленню, втягується у сферу технічного, – відзначає *Е. М. Левицький*. Технічною стає будь-яка реальність, розділена на незалежні частини. Якщо таку частину можна виділити з цілого, то можна й поліпшити, а потім вставити на місце. *Техніка* в цьому сенсі – *універсальне зібрання протезів*, що наближають людину до Бога. Коли людина буде цілком складатися з протезів, вона стане безсмертною» [11, с. 173].

Проте, на жаль, технічна реальність руйнує вже органічну складову біосфери його існування – саму геологічну оболонку Землі.

Слід враховувати, що за своєю формою техногенез – це еволюція техніки, яка супроводжує людське суспільство в процесі становлення та розвитку біотехносфери його буття. «Техногенез – походження, виникнення, процес утворення та еволюції елементів технічної реальності та техногенного світу в цілому» [7].

Визнання технічної реальності як неодмінної складової об'єктивного світу буття Людства є, врешті, визнання за людиною розумною права та, відповідно, підтвердження його можливостей розширювати

універсум свого існування аж до створення ноосфери Землі та виходу за її межі.

Зрозуміло, що технічна реальність буття Людства являє собою не якусь однорідну цілісність, а лише ряди нелінійних у часі та просторі процесів: пізнання навколишнього світу, формування ідей використання його можливостей, конструювання пристосувань, що формують способи та засоби користування благами, які може надати цей світ, створення техніки, яка його перетворює і, врешті–решт, використання зростаючих можливостей техніки для забезпечення своїх потреб і далі, і далі в циклічному форматі.

При цьому, сам розвиток технічної реальності та всі відповідні *історичному часові* буття соціальних організмів якісні переходи технологічного зростання, тобто – *технологічна еволюція Людства*, здійснюється в процесах та процедурах міжсоціумного обміну комплексними складовими техногенезу, які на кожному окремому етапі утвердження сучасного ім технологічного укладу становлять для суб'єктів основу багатопрофільного модуля продукованих в «індивідуальному суспільстві» *комплексних складових техногенезу* та, відповідно, *технологічних цінностей*. До їх списку, який весь час розширюється і трансформується, слід віднести: кінцеві технологічно цінні продукти виробництва, техногенну інформацію, значущі для подібних технологій видобувні ресурси, базисні та нові для даної сучасності технології, технологічні особливі інструменти виробництва, цілісні технологічні системи, трудові ресурси, що відповідають рівню технологій.

Стан технічної реальності обумовлює не тільки предметність міжнародних техногенних відносин, а й у цілому умови техногенних обмінів, оскільки саме *ендогенні та ензогенні¹ фактори технологічного прогресу*, в основному, формують межі *техногенного зростання* «індивідуальних суспільств» і, відповідно, визначають їх статусне становище у виділеному просторі міжнародних інтеракцій даної ім сучасності. «Технологічний прогрес розуміється як єдність двох процесів: по–перше, як прояв нових, раніше не відомих, технологій (інновація) і, по–друге, як сприйняття виробниками технологічних новацій, їх масове поширення та витіснення ними традиційних технологій (дифузія, «тиражування»)» [8].

Повнота *багатофакторної системи техногенного зростання* кожного соціального організму та рівні володіння технологічними цінностями, становлять основу їхніх пропозицій для міжсоціумного обміну:

– передусім, це накопичені в його соціумі *знання*, що являють собою технологічну цінність;

– засновані на них та апробовані технологічні *кваліфіковані уміння*;

– *цілеспрямовані досвіди їх застосування* в практиці соціумного буття, що перетворюють ці досвіди на технології;

¹ «Ендогенні величини – *перемінні*, зміна яких відбувається всередині модельованої системи на відміну від *екзогенних перемінних*, які вводяться в модель ззовні. Для економіко–математичних моделей поділ перемінних на екзогенні та ендогенні значною мірою довільний та визначається характером розв'язуваної задачі. Ендогенні фактори взаємопов'язані прямими й зворотними зв'язками, а екзогенні не зазнають зворотного впливу в межах даної моделі. Їх часто називають також *вихідними величинами*» [12, с. 133].

– прогресивні для даної сучасності *процедури вдосконалення технологічних ланцюжків*, засновані на здібностях сукупного розуму соціума до колективної творчості;

– соціально значущі у виділеному «індивідуальному суспільстві» та, відповідно, структурно організовані *здатності* соціуму *продувати* не тільки нові технології, а й надані внутрішньосоціумними та міжнародними умовами буття *процеси формування техноценозів*;

– реально виявлені *прагнення розвивати* створені у виділених соціальних організаціях *техногеоценози* як для того, щоб створювати їхні міжсоціумні версії, так і для того, щоб використати об'єктивні та ситуативні умови їхніх переваг у міжсоціумному обміні;

– і, нарешті, усвідомлені як необхідності та реалізовані як цілеспрямовано створені можливості послідовні *переходи до нового рівня знань*, організовані задовго до того, як будуть уже вичерпані всі блага, дані «індивідуальному суспільству» та й Людству в цілому, запровадженою в техносферу буття вже розвинутою технологічною реальністю.

Напряму все це проявляється у синергії сукупних процесів еволюції продуктивних сил соціальних організмів.

І хоча через техногенні інверсії спадково структурні перетворення техносфери буття Людства відбуваються зазвичай нелінійно та багато в чому стрибкоподібно, в цілому еволюція техносфери розвивається шляхом техногенного вирівнювання рівней життєствердження країн та, хай і неймовірно нерівномірною, але все ж послідовною зближення їх технічних реальностей. Зрозуміло, що подібне зближення повною мірою не тільки не трапиться в найближчому майбутньому, а й через фактичну нерівноцінність технокінетичних прив'язок, визначених буттям соціальних організмів, і, відповідно до кількості та наповненості техноценозів, що розвиваються в їхніх межах, фізично поки й не може трапитися.

У реальності подібна нерівномірність зростання техносфери окремих країн, трансформація пов'язаних з ними техногеоценозів для будь–якого темпорального періоду їхнього буття становлять сукупний набір стимулів, що прискорюють спільну для Людства техногенну еволюцію.

Більше того, наслідки прямого техногенного впливу на природне середовище, який здійснюється «людськими сукупностями» в процесі природокористування, виявляються, передусім, у безпосередній трансформації геотерії Землі. Розміщення господарюючими суб'єктами в їхніх межах техногеоценозів передбачає не тільки розгортання технічних систем, а й скидання відходів їх виробництва, що призводить до техногенного перетворення літосфери, трансформації рельєфів, ґрунтів, у цілому природного ландшафту та гідросфери, значущої якісної зміни та видового скорочення біоти і т.ін., до змін всього природного середовища життя людей.

Ряди міжсоціумних обмінів комплексними складовими техногенезу сприяють формуванню особливого пласта фундаментальних просторів станів міжнародних відносин – *міжнародних техногенних відносин*, у ході здійснення яких і відбуваються *міжсоціумні технокінетичні процеси*.

Параметральна характеристика міжнародних техногенних відносин достатньо зручно для дослідника може бути форматована на основі використання *матриці ранжування форматів міжсоціумних техногенних обмінів* за трьома координатами: тип технокінетичних процесів; ступінь еквівалентності міжсоціумних техногенних обмінів, які залежать від предметних параметрів та способів передачі комплексних складових техногенезу, що лежать у їхній основі; стратифікаційний рівень країн–учасниць міжсоціумних технокінетичних процесів.

Висновки. На жаль, тут вони доволі передчасні. До них неодмінно повернемося, але вже в статті, яка завершуватиме цикл дослідження міжнародних техногенних відносин.

В цілому же, слід зазначити, що міжнародні техногенні відносини є складно організованими технокінетичними процесами, суть яких становлять міжсоціумні обміни комплексними складовими техногенезу між окремими соціальними організаціями даної ім сучасності.

За своєю суттю, щоразу і завжди, обмін комплексними складовими техногенезу в темпорально визначених міжсоціумних технокінетичних процесах становить базис міжнародних техногенних відносин, а з ними і всієї системи міжнародних відносин. Розпочинаючись від транскордонного співробітництва й доходячи до глобальних меж життєствердження Людства, міжнародні техногенні відносини сприяють як техногенній еволюції, так і перетворенню його *біотехносфери* життя.

Список використаних джерел

1. Шевченко В. Техносфера / В. Шевченко // Знання – Сила. – 2003. – №6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znanie-sila.ru/>
2. Історичні відомості про техногенез біосфери [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://manyava.ucoz.ua/publ/istorichni_vidomosti_pro_tekhnogenez_biosferi/14-1-0-237
3. Мамедов Н. М. Техническое освоение природы / Н. М. Мамедов // Глобалистика. Международный энциклопедический словарь. – М., 1100 с.
4. Витол Э. А. Техносфера в планетарных эволюционных преобразованиях / Э. А. Витол [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.polygnosis.ru>
5. Криворотько В. В. Постиндустриализм и социобиосферный этап развития геосферы / В. В. Криворотько [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.socprob.ru/index.php?option=co>
6. Словарь понятий и терминов регионального управления [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://vasilievaa.narod.ru>
7. Кудрин Б. И. Техногенез / Б. И. Кудрин // Глобалистика. Международный энциклопедический словарь. – М., 1100 с.
8. Словарь Лопатникова. Общеэкономический и экономико-математический объяснительный словарь [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lopatnikov.pro/slovar/n/nauchno-technicheskij-progress-ntp/>
9. Вазген А. Техномика / А. Вазген [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.knizhnyj-larek.ru/news/vazghen-avagyan-tekhnomika/>
10. Молдаванов О. И. Техногенная инверсия / О. И. Молдаванов // Глобалистика. Международный энциклопедический словарь. – М., 1100 с.
11. Левицкий Е. М. Влияние факторов научно-технического прогресса на рост экономики / Е. М. Левицкий // Технологический прогресс и экономическое развитие. – Новосибирск, 1991.
12. Павлов В. Н., Овсянников А. Е. Моделирование смены систем технологий / В. Н. Павлов, А. Е. Овсянников // Технологический прогресс и экономическое развитие. – Новосибирск, 1991.

References

1. Shevchenko V. Tehnosfera / V. Shevchenko // Znanie – Sila. – 2003. – №6 [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.znanie-sila.ru/>
2. Istorichni vidomosti pro tehnogenez biosfery [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: http://manyava.ucoz.ua/publ/istorichni_vidomosti_pro_tekhnogenez_biosferi/14-1-0-237
3. Mamedov N. M. Tehnicheskoe osvoenie prirody / N. M. Mamedov // Globalistika. Mezhdunarodnyj jenciklopedicheskij slovar'. – M., 1100 s.
4. Vitol Je. A. Tehnosfera v planetarnyh jevoljucionnyh preobrazovanijah / Je. A. Vitol [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.polygnosis.ru>
5. Krivorot'ko V. V. Postindustrializm i sociobijsfernyj jetap razvitiya geoversuma / V. V. Krivorot'ko [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.socprob.ru/index.php?option=co>
6. Slovar' ponjatij i terminov regional'nogo upravlenija [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vasilievaa.narod.ru>
7. Kudrin B. I. Tehnogenez / B. I. Kudrin // Globalistika. Mezhdunarodnyj jenciklopedicheskij slovar'. – M., 1100 s.
8. Slovar' Lopatnikova. Obshejekonomicheskij i jekonomiko-matematicheskij ob#jasnitel'nyj slovar' [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://lopatnikov.pro/slovar/n/nauchno-technicheskij-progress-ntp/>
9. Vazgen A. Tehnomika / A. Vazgen [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.knizhnyj-larek.ru/news/vazghen-avagyan-tekhnomika/>
10. Moldavanov O. I. Tehnogennaja inversija / O. I. Moldavanov // Globalistika. Mezhdunarodnyj jenciklopedicheskij slovar'. – M., 1100 s.
11. Levickij E. M. Vlijanie faktorov nauchno-technicheskogo progressa na rost jekonomiki / E. M. Levickij // Tehnologicheskij progress i jekonomicheskoe razvitie. – Novosibirsk, 1991.
12. Pavlov V. N., Ovsjannikov A. E. Modelirovanie smeny sistem tehnologij / V. N. Pavlov, A. E. Ovsjannikov // Tehnologicheskij progress i jekonomicheskoe razvitie. – Novosibirsk, 1991.

Khonin V. M., PhD, Associate Professor International Law Department, Institute of International Relations Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), khonin@i.ua

The matrix of ranking of international technogenic relations. Introduction

The article is dedicated to the research of typologically special level of fundamental spaces of international relations – international technogenic relations. The integrity of the social body is maintained by «technological tissues» relating to technogenesis, which emerged and function on the territory of its attachment, and which reflect the modernity of their common technological order. The parametrical technological characteristics of international relations can be formatted through the use of a matrix ranking formats of inter socium technokinetic processes in three dimensions: type of technokinetic processes; the degree of equivalence of inter socium technokinetic processes; stratification level of the participating countries of inter socium technokinetic processes.

Keywords: international relations, international technogenic relations, inter socium technokinetic processes, technogenesis, integrated components of technogenesis, technological tissue, technocenosis.

* * *

УДК 321.323

Сейдов М.,
кандидат юридических наук, доцент,
ведущий научный сотрудник отдела
«Международные отношения и права человека»,
Институт Права и Прав человека НАНА
(Азербайджан), matlabm@yandex.com

ПРАВА И ПОЛНОМОЧИЯ АДМИНИСТРАТИВНЫХ ОРГАНОВ АЗЕРБАЙДЖАНСКИХ ГОСУДАРСТВ В XV ВЕКЕ

Рассмотрено одну из самых малоизученных проблем истории государства и права Азербайджана в XV веке – вопрос организации и функционирования судебных органов, и прав и полномочий. До сих пор этим проблемам не посвящено ни одной специальной статьи. Автор приходит к такому мнению, что в укреплении центральной государственной власти Каракоюлу, Аккоюлу